

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie konsumpcji współdzielonej i samoregulacji

(opinia rozpoznawcza)

(2016/C 303/05)

Sprawozdawca: Jorge PEGADO LIZ

Pismem z dnia 16 grudnia 2015 r., działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, M.J. BOEREBOOM, dyrektor generalny w Ministerstwie Spraw Społecznych i Zatrudnienia Niderlandów, w imieniu prezydencji niderlandzkiej zwrócił się do Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego o opracowanie opinii rozpoznawczej w sprawie

konsumpcji współdzielonej i samoregulacji

(opinia rozpoznawcza).

Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię w dniu 10 maja 2016 r.

Na 517. sesji plenarnej w dniach 25–26 maja 2016 r. (posiedzenie z dnia 25 maja 2016 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 133 do 1 (7 osób wstrzymało się od głosu) przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 W odpowiedzi na skierowany do EKES-u wniosek prezydencji niderlandzkiej o sporządzenie opinii rozpoznawczej w sprawie konsumpcji współdzielonej i samoregulacji Komitet zakończył prace nad niniejszą opinią i przedstawia swoje wnioski.

1.2 EKES w wielu swoich opiniach, wobec których bieżąca ma charakter uzupełniający, wypowiadał się już na temat różnych aspektów tego zjawiska występujących pod wieloma nazwami – w zależności od przyjętego języka i podejścia.

1.3 Zgodnie z otrzymanym wnioskiem Komitet starał się określić cechy charakterystyczne konsumpcji współdzielonej obejmującej praktyki gospodarcze wchodzące w zakres jej koncepcji, a także sposób, w jaki te zachowania gospodarcze i społeczne powinny być chronione przez prawo, w jakiej formie i przy wykorzystaniu jakich środków – poprzez samoregulację czy współregulację.

1.4 Istotna ze społecznego i gospodarczego punktu widzenia, począwszy od 2000 r., dzięki wykorzystaniu internetu i sieci społecznościowych, praktyka ta nie jest praktyką polegającą na wzajemnej wymianie – popularną od zamierzchłych czasów – ale raczej jest to „nieodwzajemnione działanie prospołeczne”, a dokładniej „akt i proces rozpowszechniania tego, co należy do nas, aby inni mogli z tego korzystać, i/lub akt i proces otrzymywania lub brania czegoś od innych dla naszego użytku”.

1.5 W tym wypadku ważniejsze od samej definicji, którą niemniej staramy się przedstawić, jest określenie cech charakterystycznych, wśród których wyróżniają się następujące:

- działanie takie nie prowadzi do posiadania własności lub współwłasności dóbr, ale do wspólnoty stosowania lub użytkowania,
- pośrednictwo platformy, która za pomocą środków elektronicznych umożliwia kontakt pomiędzy licznymi posiadaczami towarów lub usług oraz dużą liczbą użytkowników,

- wspólny cel polegający na jak najlepszym wykorzystaniu danych towarów lub usług poprzez ich współużytkowanie,
- końcowymi elementami w modelu gospodarczym tej złożonej trójkątnej struktury są przede wszystkim relacje oparte na zasadach partnerstwa (P2P) i nigdy relacje przedsiębiorstwo–konsument (B2C).

1.6 Ta charakterystyka, wsparta koncepcją, co do której panuje relatywna zgoda, umożliwia określenie modelu tego typu stosunków gospodarczych i odróżnienie działań rzeczywiście wpisujących się w koncepcję konsumpcji współdzielonej, które powinny zostać objęte specjalnym systemem, od działalności czasem niewłaściwie określanej tą nazwą jedynie w celu obejścia przepisów, jakim powinna ona podlegać, której przykładem może być obecnie Uber. Dokładniejsze rozróżnienie analityczne „współdzielenia” oraz wykorzystania platform może pomóc w lepszym podejmowaniu decyzji politycznych i tworzeniu bardziej odpowiednich regulacji.

1.7 Zauważa również rosnące znaczenie gospodarcze przejawów konsumpcji współdzielonej, która generuje już znaczne obroty w Europie i na świecie. Podkreśla jej wymiar społeczny i środowiskowy będący w stanie umocnić solidarność między obywatelami, ożywić lokalną gospodarkę, tworzyć miejsca pracy, racjonalizować konsumpcję w gospodarstwach domowych poprzez wspólne korzystanie z niektórych dóbr, zmniejszyć zużycie energii i promować bardziej odpowiedzialną i zrównoważoną konsumpcję. W punkcie 5.2 przedstawiono niektóre istotne przykłady.

1.8 W tych okolicznościach EKES ponownie wzywa Komisję do podjęcia całego szeregu działań o charakterze politycznym niezbędnych do wspierania i wdrażania w UE i poszczególnych państwach członkowskich różnych form i odmian konsumpcji współdzielonej oraz zapewnienia ich wiarygodności i zaufania do nich.

1.9 Zwraca także uwagę, że te nowe modele prowadzenia działalności muszą być zgodne z obowiązującym prawem krajowym i europejskim oraz muszą w szczególności gwarantować prawa pracownicze, odpowiednie opodatkowanie, ochronę danych osobowych i prywatności zaangażowanych podmiotów, prawa socjalne, uczciwą konkurencję i zwalczanie monopoli oraz praktyk antykonkurencyjnych, odpowiedzialność platform za transakcje pomiędzy partnerami oraz przestrzeganie legalności ich oferty, a przede wszystkim ochronę praw wszystkich partnerów działających w ramach konsumpcji współdzielonej, w tym także prosumentów. Należy dostosować do tych relacji cały obecny dorobek prawny UE dotyczący praw konsumentów, zwłaszcza przepisy odnoszące się do nieuczciwych postanowień umownych i nieuczciwych praktyk handlowych, bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz handlu elektronicznego.

1.10 W związku z tym zdaniem EKES-u UE, a co za tym idzie również państwa członkowskie zebrane w Radzie pod egidą prezydencji niderlandzkiej, musi pilnie określić jasne i przejrzyste ramy prawne, w obrębie których działania te mają się rozwijać i funkcjonować na terytorium Europy, zgodnie z propozycjami zawartymi w punkcie 8.2.4. Wzywa również Komisję do jak najszybszego opublikowania oczekiwanego programu dotyczącego konsumpcji współdzielonej, który już ma znaczne opóźnienie.

1.11 W programie należy jasno zdefiniować uzupełniającą rolę samoregulacji i współregulacji, zgodnie z zasadami i warunkami, które EKES określił już w przeszłości w opiniach i sprawozdaniach informacyjnych dotyczących szczególnie tych aspektów i które przytacza się po raz kolejny.

2. Wstęp: aktualny i kontrowersyjny temat

2.1 W piśmie Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych prezydencja holenderska zwróciła się do EKES-u o opracowanie opinii rozpoznawczej w sprawie konsumpcji współdzielonej i samoregulacji, ale nie określiła żadnych niezbędnych wskazówek ani nie sformułowała jakichkolwiek pytań.

2.2 Kwestia konsumpcji współdzielonej, począwszy od jej definicji i ram koncepcyjnych aż po szereg zagadnień i praktyk, które obejmuje, oraz ich skutków, jest tematem bardzo aktualnym i jednocześnie kontrowersyjnym.

2.3 Istnieje wiele praktyk, które w ostatnich latach przedstawiano jako działające zgodnie z jej zasadami; niezmiernie liczne są także wszelkiego rodzaju publikacje na ten temat.

2.4 Nic więc dziwnego, że EKES, zwracający zawsze uwagę na różne tendencje w obrębie społeczeństwa obywatelskiego, w wielu swoich opiniach (bieżąca ma wobec nich charakter uzupełniający⁽¹⁾) oraz przyjmuje i rozwija zawarte w nich stanowisko) poruszył już wiele aspektów tego zjawiska ukrywającego się pod różnymi nazwami, w zależności od przyjętego języka i podejścia.

2.5 Celem niniejszej opinii jest udzielenie odpowiedzi na pismo prezydencji niderlandzkiej i zdefiniowanie cech charakterystycznych konsumpcji współdzielonej, które pozwolą określić ją jako osobne pojęcie, a także wskazać praktyki gospodarcze wchodzące w jej zakres, oraz stwierdzić, czy i w jaki sposób te zachowania gospodarcze i społeczne powinny być chronione przez prawo, w jakiej formie i przy wykorzystaniu jakich środków – w szczególności poprzez samoregulację czy współregulację.

3. Kwestia podejścia do „mieć lub być”

3.1 Niektóre formy charakterystyczne dla konsumpcji współdzielonej dały się zauważyć jeszcze przed konceptualizacją samego pojęcia w postawie wobec „mieć lub być”, która wywodzi się zasadniczo z założenia, że „nie jesteś tym, co masz”, ale „tym, do czego możesz uzyskać dostęp”.

3.2 Oczywiście jest, że historia swojej konsumpcji współdzielonej jest tak długa jak historia samej ludzkości, a jej korzenie sięgają tradycji handlu wymiennego praktykowanego przez prymitywne społeczeństwa i stopniowo wypieranego wskutek wprowadzenia waluty, która daje jej posiadaczowi prawo do zakupu i posiadania.

3.3 Tak więc praktyka ta, istotna ze społeczno-gospodarczego punktu widzenia, począwszy od 2000 r., dzięki wykorzystaniu internetu i sieci społecznościowych, nie jest praktyką polegającą na wzajemnej wymianie, ale raczej jest to „nieodwzajemnione działanie prospołeczne”, a dokładniej „akt i proces rozpowszechniania tego, co należy do nas, aby inni mogli z tego korzystać, i/lub akt i proces otrzymywania lub brania czegoś od innych dla naszego użytku”. W związku z powyższym można stwierdzić, iż konsumpcja współdzielona czerpała inspirację z różnych szkół myślenia, począwszy od bezpłatnego i powszechnego dostępu do wiedzy aż do założeń gospodarki funkcjonalności czy „gospodarki prezentów” (*gift economy*) koncentrujących się na wymianie bez czerpania zysku. W przeciwieństwie do typowej gospodarki wymiany konsumpcja współdzielona opiera się na koncepcji wynagrodzenia pieniężnego lub niepieniężnego.

4. Praktyka o istotnym znaczeniu gospodarczym

4.1 To od tego pojęcia należy rozpocząć określenie właściwych i charakterystycznych cech konsumpcji współdzielonej w jej różnych przejawach, wskazując cechy, które muszą posiadać związane z nią praktyki i które pozwalają odróżnić je od innych praktyk gospodarczych stosowanych na rynku.

4.2 Z jednej strony, cechą dominującą i wspólną dla praktyk stosowanych w ramach konsumpcji współdzielonej jest to, że podejmowane w jej ramach działania nie prowadzą do posiadania własności lub współwłasności, ale do wspólnoty stosowania lub użytkowania.

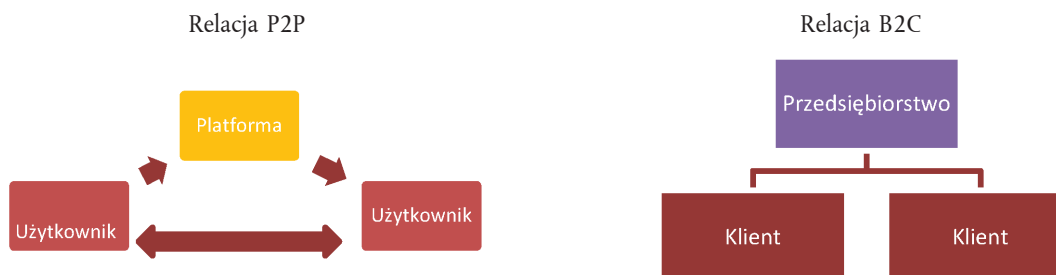
4.3 Z drugiej strony, niezbędne jest pośrednictwo platformy, która za pomocą środków elektronicznych (takich jak przeglądarka lub aplikacja internetowa) umożliwi kontakt pomiędzy licznymi posiadaczami dóbr lub usług oraz dużą liczbą użytkowników.

4.4 Wspólny, charakterystyczny cel tego rodzaju działalności polega na jak najlepszym wykorzystaniu (*idling capacity*) dostępnych towarów lub usług poprzez wspólne korzystanie z nich.

⁽¹⁾ Dz.U. C 177 z 11.6.2014, s. 1.

4.5 Za kolejną podstawową cechę tego modelu uważa się tworzenie relacji, w której strony końcowe są w praktyce partnerami (P2P), nigdy zaś relacji przedsiębiorstwo–konsument (B2C), niezależnie od tego, czy mamy do czynienia z osobami fizycznymi czy prawnymi, w tym przedsiębiorstwami, przy czym współkonsumpcja nie jest przedmiotem ich działalności gospodarczej (na przykład spółka może dzielić z innym przedsiębiorstwem flotę samochodową lub sprzęt). Nie można jednak wykluczyć możliwości, że pomiędzy partnerami utworzy się relacja biznesowa.

4.6 Poniższy schemat ilustruje różnice pomiędzy poszczególnymi modelami biznesowymi:

4.7 Ten rodzaj działalności zakłada kompleksowe powiązanie stosunkiem umownym na trzech płaszczyznach: między posiadaczem towaru lub usługodawcą a podmiotem, który zarządza platformą; między użytkownikiem a podmiotem, który pośredniczy w transakcji na platformie (ewentualnie za opłatą); pomiędzy podmiotami korzystającymi z platformy w celu użytkowania.

4.8 Tak więc zdaniem Komitetu następujące cechy nie są charakterystyczne czy szczególne dla tego zjawiska:

- a) odpłatność lub nieodpłatność – Couchsurfing vs Airbnb;
- b) wzajemność pozycji umownych;
- c) charakter finansowy lub niefinansowy operacji, obejmujący także możliwość finansowania działalności na drodze finansowania społecznościowego (*crowdfunding*);
- d) zwykle wspólne korzystanie z towarów i usług pomiędzy jednostkami (podwiezienie kolegi samochodem, czasowe udostępnienie przyjacielowi miejsca na nocleg lub pobyt, umożliwienie korzystania z pralki, gdy urządzenie sąsiada uległo awarii);
- e) wymiana lub sprzedaż towarów z drugiej ręki, ponieważ nie oznacza współdzielenia, a jej efektem jest przeniesienie własności towarów.

5. Kilka praktycznych przykładów będących oraz niebędących przejawami konsumpcji współdzielonej

5.1 Ograniczenia dotyczące objętości niniejszej opinii nie pozwalają na długie rozważania ani tym bardziej na dogłębne dyskusje na temat charakterystyki całego szeregu sytuacji, które przypuszczalnie wchodzą w zakres wymienionych cech konsumpcji współdzielonej.

5.2 Niektóre zasługują jednak na szczególne wyróżnienie w celu uzyskania lepszego wglądu w tematykę niniejszej opinii:

5.2.1 W sektorze zakwaterowania wyróżnić można Airbnb, Rentalia, Homeaway, Couchsurfing i Bedycasa – platformy, na których rejestrują się właściciele nieruchomości udostępniający tymczasowo poszczególne pomieszczenia lub cały dom, przy czym schroniska, hotele i inne podmioty oferujące noclegi dla turystów także mają możliwość udostępniania na tych platformach informacji o swoich ofertach. Ze względu na łatwość, z jaką każdy może dodać swoją nieruchomość do oferty w ramach wspomnianych sieci umożliwiających współdzielenie, a także mając na uwadze coraz większy dochód, który właściciele czerpią z tej działalności, zwiększanie się liczby lokali dostępnych w ofercie tego segmentu doprowadziło do zawarcia umów o współpracy w zakresie pobierania i odprowadzania podatków między platformami a organami podatkowymi, zwłaszcza w Paryżu i Amsterdamie. W Amsterdamie, Barcelonie, Londynie i Berlinie powstał system obowiązkowej rejestracji obiektów zakwaterowania i przepisy dotyczące ram czasowych, aby nie działać na niekorzyść długoterminowego najmu i zapobiegać takim konsekwencjom jak wzrost czynszów.

5.2.2 W przypadku sektora transportu możemy wymienić aplikacje Blablacar, Umcoche, Liftshare, Karzoo, które umożliwiają rejestrację prywatnych właścicieli pojazdów pragnących udostępnić wolne miejsca w swoich pojazdach podczas podróży (*carpooling*). Niektóre platformy umożliwiają dzielenie się kosztami podróży, ale nie jest dozwolone pobieranie opłat w celu zarobkowym. Należy zwrócić tutaj szczególną uwagę na Uber, gdyż udostępnia usługę współdzielenia samochodów prywatnych (UberPop – aplikacja zakazana prawie w całej UE), jak również umożliwia zamówienie usługi transportowej realizowanej przez kierowców zawodowych (Uberblack i UberX – usługa zbliżona do tych oferowanych przez tradycyjne taksówki). Określenie jej cech charakterystycznych nie jest proste, ponieważ firma nie posiada przejrzystego modelu biznesowego, do tego stopnia, że przedmiotem rozważań sądu była kwestia, czy kierowcy Uber są pracownikami przedsiębiorstwa⁽²⁾. Usługa ta stała się przyczyną demonstracji, w niektórych przypadkach gwałtownych, a także rozpraw sądowych w całej Europie. Tylko Zjednoczone Królestwo i Estonia mają przepisy, które umożliwiły legalizację usług firmy, a w chwili obecnej oczekuje się na decyzję Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w związku z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na prośbę sądów w Barcelonie i Brukseli, które wnoszą o wyjaśnienie charakteru prowadzonej działalności⁽³⁾.

5.2.3 Przykładami wspólnego (społecznościowego) finansowania może być finansowanie na zasadzie oprocentowanych pożyczek (np. Zopa i Auxmoney), finansowanie kapitałowe z udziałami w powstałej spółce (np. Fundedbyme i Crowdcube), finansowanie w zamian za nagrody (np. Kickstarter lub Indiegogo), a także finansowanie w formie darowizny, w przypadku którego nie oczekuje się żadnego wynagrodzenia za przekazanie kwot.

6. Potrzeba zdefiniowania pojęcia

6.1 Zazwyczaj trud konceptualizacji, w szczególności w przypadku metody indukcyjnej, nie ma charakteru liniowego i wymaga poświęcenia czasu na zakorzenienie się koncepcji i uzyskanie jednomyślnego porozumienia. Tak dzieje się w przypadku pojęcia „konsumpcja współdzielona”, które pojawia się w mediach oprócz innych pojęć, takich jak „gospodarka społeczna lub solidarnościowa”, „gospodarka o obiegu zamkniętym”, „gospodarka funkcjonalności”, „zielona gospodarka”, „niebieska gospodarka”, „gospodarka rozwiązań”, „gospodarka horyzontalna”, „gospodarka na żądanie”, „gospodarka platform” i „gig economy”.

6.2 Dlatego niektórzy autorzy wolą nawet nie podejmować próby podania definicji z obawy, że nie będzie wystarczająco wyczerpująca lub przeciwnie – nie będzie właściwie określała zakresu znaczenia.

6.3 W opiniach EKES-u, pomimo wielu odniesień do tego pojęcia, nigdzie nie określono jego definicji. Podobnie w opinii KR-u⁽⁴⁾, choć podejmuje się próbę podziału na dwie główne kategorie i cztery formy, również nie ryzykuje się podania definicji. Wreszcie Komisja w swoim ostatnim komunikacie „Usprawnianie jednolitego rynku”⁽⁵⁾ używa raczej terminu „gospodarka dzielenia się” rozumianego jako synonim, jednak zamiast podania definicji ogranicza się do określenia korzyści dla niektórych podmiotów (konsumentów, pracowników) i wskazania wpływu na wydajność i zrównoważony rozwój, obiecując przygotowanie na 2016 r. europejskiego programu dotyczącego gospodarki dzielenia się. Parlament Europejski do tej pory nie wniósł żadnego znaczącego wkładu poza rezolucją z dnia 21 grudnia 2015 r. „W kierunku Aktu o jednolitym rynku cyfrowym”⁽⁶⁾, kilkoma badaniami wysokiej jakości oraz kilkoma briefingami dotyczącymi konkretnych zagadnień. Jednak do tej pory w żadnym z tych dokumentów nie przeprowadzono badania skutków w odniesieniu do tworzenia nowych miejsc pracy i wzrostu gospodarczego.

⁽²⁾ <http://www.theguardian.com/technology/2015/sep/11/uber-driver-employee-ruling>

⁽³⁾ Dz.U. C 363 z 3.11.2015, s. 21; Dz.U. C 429 z 21.12.2015, s. 9.

⁽⁴⁾ Dz.U. C 51 z 10.2.2016, s. 28.

⁽⁵⁾ COM(2015) 550 final, s. 4.

⁽⁶⁾ A8-0371/2015.

6.4 Nie uważa się, aby w tej sprawie należało tworzyć oryginalne definicje, gdy spośród wielu już sformułowanych jedna zdaje się cieszyć szczególnym poparciem. Tym samym przyjmuje się definicję konsumpcji współdzielonej autorstwa Botsmana i Rogersa, którzy określają ją jako „system gospodarczy oparty na dzieleniu się, za darmo lub odpłatnie, niewykorzystanymi w pełnym stopniu towarami i usługami, bezpośrednio przez osoby fizyczne” i za pośrednictwem platform internetowych. Dokładniejsze rozróżnienie analityczne „współdzielenia”, tj. „działalności niezarobkowej”, oraz wykorzystania platform może pomóc w lepszym podejmowaniu decyzji politycznych i tworzeniu bardziej odpowiednich regulacji.

6.5 Definicja ta jest wystarczająco obszerna, aby obejmować tak zróżnicowane obszary, jak produkcja, konsumpcja, finansowanie (*crowdfunding*) lub wiedza, i umożliwić podział na cztery obszary charakteryzujące się pewnym stopniem autonomii: konsumpcja współdzielona; wspólne kształcenie, szkolenie i wiedza; finansowanie społecznościowe; produkcja współdzielona⁽⁷⁾.

6.6 Definicja ta umożliwia także rozróżnienie modeli biznesowych, które, podszycując się pod idee konsumpcji współdzielonej, w rzeczywistości są przedsiębiorstwami nastawionymi wyłącznie na zysk i działającymi zgodnie z modelem B2C. Wniosek ten opiera się na analizie sposobu działania tych platform (który często nie jest przejrzysty); możemy tu znaleźć przypadki prawdziwej konsumpcji współdzielonej, gdzie relacje ustanowione poprzez platformy rzeczywiście odpowiadają modelowi P2P, a jedyną rolą samej platformy jest umożliwienie kontaktu pomiędzy partnerami, ale także przykłady przedsiębiorstw, które pod pozorem platformy P2P ingerują w relacje biznesowe, pobierając prowizje i będąc odbiorcami płatności oraz dostarczając usług dodatkowych, które to firmy nie powinny być traktowane jako przykłady konsumpcji współdzielonej, lecz jako usługodawcy działający zgodnie z założeniami modelu B2C, wraz ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z prowadzenia takiej działalności.

6.7 Jednocześnie definicja ta pozwala automatycznie wykluczyć stosowanie pojęcia konsumpcji współdzielonej w odniesieniu do pewnego rodzaju działalności, które próbuje się objąć tą nazwą, takiej jak, między innymi:

- a) dzielenie się jedzeniem lub nietrwałymi dobrami konsumpcyjnymi;
- b) towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i spółdzielnie;
- c) przedsiębiorczość społeczna;
- d) działalność charytatywna;
- e) gospodarka na żądanie;
- f) gospodarka funkcjonalności, związana bardziej z gospodarką o obiegu zamkniętym;
- g) standardowe pośrednictwo.

7. Wzrost znaczenia gospodarczego zjawiska i niektóre strategie polityczne, które powinny zostać opracowane

7.1 Nawet bez jasnego zdefiniowania zakresu zjawiska przeprowadzono liczne badania i analizy mające na celu określenie jego znaczenia gospodarczego w UE i na świecie.

7.2 Nie ulega wątpliwości, że w ostatnich latach, a zwłaszcza w czasach kryzysu i jako odpowiedź na niego, nie przestaje rosnąć liczba inicjatyw w ramach konsumpcji współdzielonej – na stronie internetowej www.collaborativeconsumption.com figuruje obecnie ponad tysiąc inicjatyw.

⁽⁷⁾ <http://www.euro-freelancers.eu/marco-torregrossa-presentation-on-the-sharing-economy-2/>

7.3 Szacunki Komisji Europejskiej wskazują, że globalne obroty stojące za określeniem „konsumpcja współdzielona” wzrosły w 2013 r. do 3,5 mld USD, co oznacza roczny wzrost o 25 %. Obecnie kwota ta wyniosłaby 20 mld. Prognozy biura badań PwC przewidują bardzo duży wzrost do 2025 r. ⁽⁸⁾.

7.4 Konsumpcja współdzielona, oprócz tworzenia wartości ekonomicznej, propaguje w wymiarze społecznym i środowiskowym wzmocnienie solidarności między obywatelami, ożywia lokalną gospodarkę, tworzy miejsca pracy, sprzyja racjonalizacji zużycia w gospodarstwach domowych dzięki wspólnemu wykorzystywaniu niektórych dóbr, zmniejsza zużycie energii i promuje bardziej odpowiedzialną i zrównoważoną konsumpcję.

7.5 EKES uważa, że ten typ gospodarki „jest innowacyjnym i korzystnym dla gospodarki, społeczeństwa i środowiska uzupełnieniem gospodarki opartej na produkcji” i „stanowi rozwiązanie kryzysu finansowego i gospodarczego” ⁽⁹⁾.

7.6 W związku z powyższym EKES wzywa Komisję do podjęcia całego szeregu działań o charakterze politycznym niezbędnych do wspierania i wdrażania w UE i poszczególnych państwach członkowskich różnych form i odmian konsumpcji współdzielonej oraz zapewnienia ich wiarygodności i zaufania do nich. W niniejszej opinii Komitet powtarza to, o czym wspominał już w odniesieniu do tych kwestii i do czego wyraźnie się odnosi. Uważa, że nowe modele biznesowe stosowane przez platformy prowadzą do wątpliwości wymagających pilnej odpowiedzi, m.in. w odniesieniu do zastosowania przepisów krajowych, zapewnienia przestrzegania praw pracowniczych i właściwego opodatkowania. EKES wzywa Komisję do zbadania tych kwestii, jeśli naprawę pragniemy czerpać korzyści społeczne płynące z tych modeli biznesowych.

7.7 Ważne jest również, aby odwołać się do konieczności pilnego określenia definicji, wytycznych lub wskazówek na szczeblu europejskim, ponieważ niektóre państwa członkowskie w związku z opóźnieniem i widocznym niezdecydowaniem ze strony instytucji europejskich zaczęły już określać własne polityki.

8. Działalność chroniona na mocy prawa

8.1 Przedmiotowe interesy i ich ochrona prawna

8.1.1 Jak w przypadku każdej innej działalności, która łączy ludzi mających własne, czasem sprzeczne, interesy, konsumpcja współdzielona podlega przepisom regulującym dany rodzaj interesów. Nie popiera się zatem całkowicie nierealistycznego poglądu tych, którzy twierdzą, że konsumpcja współdzielona powinna być swoistą strefą „bez prawa”, gdzie wolność musi obowiązywać bez żadnych barier czy ograniczeń, opierając się wyłącznie na zaufaniu i naturalnej dobroci (na wzór „szlachetnego dzikusa” Rousseau).

8.1.2 EKES opowiada się stale i konsekwentnie za tym, aby każda działalność gospodarcza była chroniona przez prawo. Stwierdził również, że regulacja ta może przyjmować różne formy, które muszą zostać powiązane w sposób harmonijny.

8.1.3 Zwłaszcza w ostatniej opinii w sprawie roli samoregulacji i współregulacji w UE ⁽¹⁰⁾, do której odsyła Komitet, podkreślono w szczególności, że „samoregulacja i współregulacja” jako „samoistne bądź narzucone mechanizmy regulowania interesów gospodarczych i społecznych lub stosunków i praktyk handlowych różnych zainteresowanych podmiotów” powinny być traktowane jako ważne, uzupełniające lub dodatkowe instrumenty, ale nigdy jako alternatywa dla twardego prawa (*hard law*). Ich ważność można uznać, gdy określi się „ich formę i zasięg poprzez mające zastosowanie prawne, wyraźne i ściśle przepisy o charakterze wiążącym zarówno na poziomie krajowym, jak i wspólnotowym, respektując zarazem charakter tych instrumentów, zwłaszcza dobrowolne porozumienie uczestników”.

⁽⁸⁾ http://www.cpcp.be/medias/pdfs/publications/economie_collaborative.pdf

⁽⁹⁾ Dz.U. C 177 z 11.6.2014, s. 1.

⁽¹⁰⁾ Dz.U. C 291 z 4.9.2015, s. 29.

8.2 Prawa i obowiązki

8.2.1 W istocie, od momentu gdy czysto spontaniczne praktyki stosowane między jednostkami przyjmują formę działalności gospodarczej, a wzajemne prawa i obowiązki stron nabierają charakteru umownego, powinny one podlegać regulacji krajowej lub unijnej, która prawnie określi prawa i obowiązki każdej ze stron.

8.2.2 Okazuje się, iż złożoność relacji w ramach tego zjawiska (jak opisano w punkcie 4.7) jest tak znaczna, że uzasadnia określenie ram prawnych, w obrębie których powinny poruszać się zainteresowane podmioty, zwłaszcza gdy działania te mają charakter mieszany, tak jak ma to miejsce w przypadku modeli *freemium* lub *donationware*, dobrze udokumentowanych w przykładzie działalności typu *geocaching*.

8.2.3 Mając na uwadze stopień, w jakim zjawisko to, ze względu na swój charakter, wyraźnie wykracza poza granice państw członkowskich, UE powinna określić ramy prawne dla wspólnego i zintegrowanego obszaru wielkiego jednolitego rynku. Ramy te powinny być obowiązujące dla wszelkich działań o charakterze transgranicznym. W wyniku ich braku miał już miejsce szereg przypadków przyjęcia odmiennych i sprzecznych stanowisk w kilku państwach członkowskich w odniesieniu do niektórych szczególnych kwestii (np. Uber), podobnie jak dzieje się to w USA.

8.2.4 Te ramy prawne obejmują w szczególności następujące obszary priorytetowe:

- a) ochrona praw wszystkich partnerów działających w ramach konsumpcji współdzielonej, w tym prosumenta, z dostosowaniem do tych relacji całego obecnego dorobku UE dotyczącego praw konsumentów, zwłaszcza zasad odnoszących się do nieuczciwych postanowień umownych, nieuczciwych praktyk handlowych, bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz handlu elektronicznego;
- b) podstawowe prawa konsumentów, które powinny objąć swych zasięgiem omawianą działalność (udzielanie informacji, przejrzystość, ochrona danych i prywatności, bezpieczeństwo i higiena pracy);
- c) ochrona danych i prywatności zainteresowanych stron (*tracking and profiling*), która gwarantuje możliwość przenoszenia ich danych;
- d) prawo ochrony konkurencji, o ile taka działalność konkuruje na rynku z przedsiębiorstwami realizującymi identyczne cele i działania oraz na ile prawo to gwarantuje uczciwą konkurencję i przeciwdziała monopolom i praktykom antykonkurencyjnym, tak aby sprostać innym wyzwaniom konsumpcji współdzielonej;
- e) prawo podatkowe, gdyż wpływy z takiej działalności nie mogą być wyłączone z odpowiedniego opodatkowania, mając na uwadze zwalczanie oszustw podatkowych i uchylania się od opodatkowania;
- f) odpowiedzialność platform biznesowych, w zależności od świadczonych usług oraz odpowiednio do poziomu ingerencji w związku z zawieraniem za ich pośrednictwem transakcjami, a także zapewnienie przestrzegania legalności ich oferty;
- g) wpływ na rynek pracy oraz definicję samego pojęcia i form pracy w środowisku cyfrowym;
- h) ochrona zaangażowanych pracowników, z odróżnieniem sytuacji pracowników nienawiązujących rzeczywistej współpracy z platformą (ich ochrona powinna mieć miejsce zgodnie z zasadami mającymi zastosowanie do osób samozatrudnionych) oraz z zastosowaniem zasady ochrony pracowników do tych osób, które faktycznie mogą być uznane za pracowników zatrudnionych przez platformę, w szczególności w odniesieniu do „fałszywych” pracowników pracujących na własny rachunek lub posiadających niepewny stosunek pracy;

- i) ochrona praw i instrumentów polityki społecznej dotyczących pracowników, takich jak prawo do zrzeszania się, prawo do strajku i prawo do negocjacji zbiorowych i dialogu społecznego;
- j) ochrona modeli społecznych i zdolności państw członkowskich do utrzymania zrównoważonej formy tych modeli w przeszłości;
- k) wymiar środowiskowy w celu monitorowania wpływu konsumpcji współdzielonej na środowisko, a jednocześnie zapobieganie negatywnym skutkom ⁽¹¹⁾;
- l) prawa autorskie i prawo własności intelektualnej, do rozważenia podczas przeglądu dyrektywy 2001/29/WE.

8.3 *Formuły regulacyjne*

8.3.1 W odniesieniu do poziomu UE, jedyne, do którego odnosi się niniejsza opinia, EKES jest zdania, że celem instytucji unijnych, poczynając od Komisji z racji posiadanego przez nią prawa inicjatywy, ale także Rady i PE, powinno być poświęcenie szczególnej i pilnej uwagi przyjęciu ram regulacyjnych, które dokładnie określą zakres i parametry, w obrębie których taka działalność ma się rozwijać, nie zapominając, że środki powinny zostać dostosowane do różnych rodzajów konsumpcji współdzielonej.

8.3.2 W tym kontekście należy w pierwszym rzędzie określić wspólne zasady dotyczące interesu i porządku publicznego, które muszą być obowiązkowo przestrzegane przez uczestników takich form działalności gospodarczej, w szczególności te, o których mowa w punkcie 8.2.4.

8.3.3 Niemniej, jak zawsze twierdził EKES, istnieje równoległe spora przestrzeń, którą należy pozostawić samoregulacji i współregulacji. Komitet uważa, iż mamy tu do czynienia z klasycznym przykładem tego, co niektórzy określają już mianem „shared regulation” („współregulacja”), jak to ostatnio zdefiniowało Royal Society for the Encouragement of Arts, Manufactures and Commerce (RSA HOUSE) w Londynie lub jak określono w Kodeksie postępowania stworzonym przez Sharing Economy UK (SEUK) ⁽¹²⁾.

8.4 *Szczególna rola samoregulacji*

8.4.1 EKES zawsze bronił stanowiska, iż instytucje UE i władze krajowe nie powinny określać treści kodeksów postępowania w zakresie samoregulacji, w przypadku których należy pozostawić pełną swobodę stronom, jeśli ich celem nie jest zawarcie wiążącej umowy pomiędzy stronami.

8.4.2 W zakresie, w jakim takie porozumienia mają być uznane jako „dodatkowe instrumenty regulacyjne w danym porządku prawnym”, EKES w swojej opinii, o której mowa powyżej, uznał, że „regulacjom tym muszą towarzyszyć jasne parametry umożliwiające ich uznanie, zasady, którymi będą się kierować, i ograniczenia, jakim będą podlegać”. Zasada ta ma pełne zastosowanie do przypadku konsumpcji współdzielonej, która nie powinna znaleźć się poza jej ramami.

8.4.3 EKES ubolewa, że Rada, Parlament i Komisja, zatwierdzając w dniu 13 kwietnia 2016 r. nowe porozumienie międzyinstytucjonalne, nie udoskonalily go zgodnie z zaleceniami poczynionymi we wspomnianej opinii w sprawie samoregulacji i współregulacji, w aspektach wynikających z poprzedniego porozumienia. Obecnie kwestia samo- i współregulacji ogranicza się do niejasnego nawiązania w komunikacie w sprawie pakietu na rzecz lepszego stanowienia prawa w formie przypisu, gdzie określono zasady lepszego zastosowania obydwu form i platformy CoP, a także do kilku wzmianek w wytycznych oraz zestawie narzędzi.

8.4.4 Jednak bez wątpliwości konsumpcja współdzielona jest obszarem, w którym określenie parametrów opisanych powyżej jest konieczne do zapewnienia wiarygodności i zaufania użytkowników. Koncepcja ta zyskałaby wiele na solidnej strukturze odpowiedzialnych ram samoregulacji lub współregulacji na szczeblu europejskim.

8.4.5 Komitet oczekuje więc z nadzieją na zapowiedziany europejski program dotyczący gospodarki dzielenia się, apelując jednocześnie do Komisji, aby nie zaniedbała aspektów regulacji tego rodzaju działalności oraz roli, jaką w tym przypadku powinny odgrywać samoregulacja i współregulacja.

Bruksela, dnia 25 maja 2016 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Georges DASSIS

⁽¹¹⁾ http://www.iddri.org/Evenements/Interventions/ST0314_DD%20ASN_sharing%20economy.pdf

⁽¹²⁾ <http://www.sharingeconomyuk.com>